

A genealogia nem készült el Istvánffy Miklós levele egyik megbízatásáról

ÖTVÖS PÉTER

Egészen nyilvánvaló, hogy miután a *győri hős*, aki „a család legkiválóbb tagjának és családjá hírneve s dicsősége megalapítójának méltán nevezhető”¹ 1600. április 23-án „az szegény Magyarországnak és az egész köröszténységnek nagy kárára és fogyatkozására”² meghalt, emlékezetének dicső megörökítése nagy nyomatókat kapott. A méltó történelmi kép elsősorban a család igénye volt, genealogiája épp oly szükségessé vált immár, mint valóban jelképpé tett győri kardja: a család dicsőségét kellett reprezentálniuk. *Pálffy Miklós* mind a kortársak, mind az utókor emlékezetében páratlan hírt s nevet szerzett, Rudolf császártól – magyar királytól – előbb bárói diplomát kapott 1581. április 24-én, majd férfikorában (1599. július 24-én) a grófságot is megszerezte. Nem kétséges, hogy ő volt „a család első legnagyobb embere”.³ A magyar főrendek közé kerülve családjának *nemzékrendi táblájára* is föltétlen szükség volt, kiváltképp korai halála után. Istvánffy Miklósnak ez újabban előkerült német nyelvű levele példázza ezt a szándékot, de még fontosabb az az információja, miszerint a család genealogiájának elkészítésére megbízást is kaphatott. Családtörténeti vázlata nem ellenkezik érvényes ismeretünkkel: a Pálffy-család történetéhez Istvánffy nem járult hozzá figyelmet érdemlő munkával, a végül több mint kétszáz esztendő múlva kidolgozott és máig hivatkozott családtörténet más forrásokból dolgozott.⁴ Istvánffy emlékeire támaszkodott, s pusztán a lehet-

1 JEDLICSKA PÁL: Eredeti részletek gróf Pálffy-család okmánytárához 1401 – 1653 s gróf Pálffyak életrajzi vázlatai. Budapest, 1910. 489.

2 Gr. Illésházy István nádor följegyzései 1592 – 1603. Közli KAZINCZY GÁBOR. Pest, 1863. /Monumenta Hungariae Historica. Scriptores VII./ 83.

3 A kortársak és az utókor vélekedését összefoglalva Nagy Iván ír így. NAGY IVÁN: Magyarország családai czímerekkel és nemzékrendi táblákkal. IX. Pest, 1862. 40.

4 Istvánffynál ugyan jelentőségéhez mérten, de meglehetősen szűkszavúan szerepel Pálffy Miklós. Miként Szamosközy, ő is elsősorban a Schwarzenberg-jelentést használja fel Pálffy hadi sikereinek leírásához. A legalaposabb monográfia, ahogyan Jedlicska Pál s Nagy Iván egybehangzóan állítják is, ALBRECHT JÓZSEF levéltárnoké, amely mindmáig kéziratban maradt: „Monographia historico-diplomatica celeberrimae gentis Pálffyanae”. Vö.: Nicolai Istvanfi Pannoni Historiarum de rebus Vngaricis Libri XXXIV. Coloniae, 1622. Különösen a XXXI. könyv, illetve a XXXII. könyv elején: „Nicolai Palfi obitus Anno 1600”. 747.; BARTONIEK EMMA: Fejezetek a XVI – XVII. századi magyarországi történetírás történetéből. Budapest, 1975. 297.; JEDLICSKA PÁL: Adatok erdődi báró Pálffy Miklós a győri hősnek életrajza és korához 1552 – 1600. Eger, 1897. I. illetve NAGY IVÁN: i. m. 34.

séges forráskutatás és eseménytörténeti háttér körvonalait jelezte.⁵ Itt olvasható ismereteit *Históriájában* sem érvényesíti.⁶ A család s a pártfogók által inspirált méltó genealógia igénye, illetve Istvánffy szakvéleménye mellett e levél más szempontokból is faggatható: elsősorban az válik érdekessé, *milyen forrásokkal pótolható* Istvánffy Miklós történelmi tájékozódása,⁷ a családtörténethez fölhasználni kívánt *kortárs historiai mű hogyan épült bele* történetírásába,⁸ s ezzel az is világosabban látható majd – mert hiszen erre a levélben kifejezett utalás történik – *hol tarthatott* 1605 koraórszén műve összeállításában?⁹ Mindezekre a kérdésekre most csak a figyelmet szeretném föl hívni, a pillanatnyilag még csak elégtelenül argumentálható föltételezéseket nem sorolom elő. Hasonlóképpen bizonytalan a pontosan datált levél címzettje is, ám erre mégis van használható hipotézisem: a címzett titulusa és a történetírói vállalkozás ösztönzőjére való utalás megengedi azt az állítást, hogy Istvánffy Miklós e levelével *Szuha Istvánnak*, kalocsai-bácsi érseknek, a királyi tanács tagjának és a magyar kamara elnökének válaszol.¹⁰

Mindeme megfontolások alapján úgy tűnik, Istvánffynak e lappangó levele figyelmet érdemel. Lelőhelye: a Pálffy-család központi levéltára Pozsonyban, Ustredny pálfyovsky archiv, Státny ústredny archiv SSR, Armarium I. Lad. 3. Fasc. VII. Nr. 6/b. Megjegyzendő, hogy a rendezés szerint itt

5 E megállapítás harmonizál Bartonic Emma megfigyeléseivel. V.ö.: i. m. 349. „Levéltári kutatásokat – miként Forgách tette – Istvánffy nem igen végezhetett”.

6 V.ö. Istvánffy XXXI.XXXII. illetve 4. sz. jegyz.

7 Ascanius olasz nyelven írott történeti munkáját említi, amelyet Ungnád Dávid épp vele küldött Pálffy Miklósnak, s most az özvegy (Fugger Mária) nyilván magánál tart, sem tőle, sem Faustus úrtól (Verancsics Faustus, ezidőben a királyi tanács tagja) nem tudja megszerezni. Sajnos Ascanius említett történeti műve nyomtatványként nehezen azonosítható, a több Ascanius szerzői név közül leginkább egy kései szerző talán korábbi műve érdemel figyelmet: Ascanii Sententia contra Reipublicae Venetae Episcopat. Pauli Pontificis interdictio non optemperantes. Romae, 1607. Theophili Georgi Zweytes Supplement zu dessen allgemeinen Europäischen Bücher-Lexicon. Leipzig, 1755.

8 V.ö. különösen: BARTONIEK EMMA: i. m. 348–349. Itt a korábbi kutatások ismeretében sem említi e forrást, amit pedig most Istvánffy nevez annak.

9 Amiképp Istvánffy a levelében írja, most igen nagy segítségére volna e historiai írás, „mert már éppen az addig az ideig történt dolgokról írtam”. V.ö. BARTONIEK EMMA: i. m. 339. 1604/1605 fordulóján „a História első részlete már készen volt. Hogy ez mennyire terjedt, azt Istvánffy nem mondja meg”. Most ehelyütt megmondja, miről írt már 1605 őszéig, ám ehhez a hivatkozott könyv pontos ismeretére lesz szükség.

10 Tudjuk, Szuha István miként bírta rá Istvánffyt, hogy *Históriáját* megírja. V.ö. BARTONIEK EMMA: i. m. 339. Aligha lehet kétségünk, hogy e levél utolsó mondatában erről az ösztönzésről olvashatunk.; Szuhairól v.ö. többek között BENDA KÁLMÁN: A királyi Magyarország tiszti címtára 1607–1608. Levéltári Közlemények, 1972. 2. 265–325.

Pálffy Miklóshoz írott levelek szerepelnek, a címzés hiánya talán még enyhíti, de a pontos datálás már nem menti az adminisztrátor figyelmetlenségét.

Mein ganz williger dienst etc. Ewer Hochw[ürden] schreiben von den letzten Augustij dat[iert] zue Wienn, hab ich heut in der Kirchen Predigs Zeit wol empfangen, vnnnd daraus verstanden, dz sich E[uer] Hochw[ürden] beklagen, warumben das ich ihn lange Zeit nichts zuegeschrieben hab, vnnnd fürchten sich auch E[uer] Hochw[ürden] auf dz vnss alhie nicht etwas bösses geschehen sein sollt.

Von der Palffischen gschlecht weyss ich nichtt mehr allein dz sie ihren herkommens oder anfang haben von einem Thomas Cardinal zue Gran der ein Schwester gehabt vnnnd von derselbigen der Petrus Palffy geboren, aber ihrer gschlechts allt Vrsprung ist mier vnbeusst. Er ist Anno 1500 derzeit des Jubileums gehn Rohm hinein gezogen, vnnnd von dem Bapst Alexandro VI. durch des Königs Vladisslaij vnnnd durch der Venetzjaner recommendation, zue einen Cardinall erwehlt worden. Wie sie aber von Muttergeschlecht herkommen ways ich alles, dann sie nemen ihren Anfang von des Herrn Nicolaij Derschffij weib, die des herrn Franciscj Botthyany Schwester gewesen, die des Vrban Bischoffs zue Erla, des König Mathias Schatz cammerers Schwester zue einem Muetter gehabt. Mier aber sein sie also befreundt, dz Meiner Muetters Muetter ist des Nicolaij Bottiany, des Franciscij Bottjany brueders Tochter gewesen. Was aber dz Vattergeschlecht anbelangt ich vermeine es, Mann sollt von den Herren Erdödy erfahren khünnen denen die Herrn Palffy befreundt sein, vnnnd alle sambentlich durch den Cardinal Thoma also erhöhet worden. Vermeine auch, dz die Herrn Erdödy sollen ein brieff darüber haben, daraus die Fraw Palffy würdt gar leicht versehen khünnen was sie zuewiessen begert. Dem Herrn aber Nicolaum Palffy seliger gedechtnus, vnnser dieser Zeit Regierender Kaysser durch Meiner expedition Ao. vielleicht 1580 zue Prag zue einem Freiherrn gemacht also hatt darnach Herr Palffy seliger seines brueders Namen einschreiben lassen. Selbiger Zeit ihn Herrn Palffy ist auch die Prespurgische Spannschaft offeriert worden. Von diesser sachen weiss ich anderst nichtt, wann ich aber werde ein gelegenheit haben mitt E[uer] Hochw[ürden] zureden, alssdann werden wier khünnen, diesse sachen auff die form, wann ess also gefehlitt, arboris genealogico richten was zuem Meiner hystorischen Schreiberey möcht mier dienen. Weder von Herrn Fausto, noch von der fraw Palffy etc (die des Ascanj Centory Hystorien, der von einem, vor der Zeitt verschiednen Krieg auff walisch schreibt, wie ich es woll weiss bey sich behiellitt weill der Herr David Vngnadt hatt durch mich den Herrn seligen Palffy zuegeschikht) khann

ich nichtt bekommen. Daz möchte mir iezunder garwol helfen können,
weill ich schon eben bis auff derzelbige Zeit gescheneher Sachen geschrie-
ben hab. Zuerwelcher arbeytt gleich wie mich L[öblicher] Hochw[ürden]
beweget hat also ist willig auch dz mich iezunder darinn helfen solltt.

Hiemitt vnns gott dem allmechtigen beuehlend

Datum Vinice 8. Septembris Ao. 1605

Istuanffy